

УДК 37.026:372.8:378

**АКТУАЛЬНІ КОМПЕТЕНТНОСТІ ФАХІВЦЯ З ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ****Демешко І.А.**Національна академія  
Державної прикордонної служби України

Досліджено сутність і місце системи захисту права інтелектуальної власності у сучасному високотехнологічному світі, розглянута провідна роль системи ІВ в інформаційному суспільстві і економіці знань. Визначені особливості і специфічні риси професійної діяльності фахівців з ІВ. Зроблено висновок об актуальних компетентностях фахівця з ІВ і першочергових цілях і завданнях підготовки фахівців з ІВ у вищих навчальних закладах.

**Ключові слова:** інтелектуальна власність, підготовки фахівців, інноваційна економіка, економіка знань, професійна діяльність, компетентність, технології підготовки.

**Постановка проблеми.** Невідкладними питаннями сьогодення України є: інтеграція економічного і соціокультурного середовища у Європейську Співдружність, інтенсифікація процесів високотехнологічного розвитку, підвищення конкурентоспроможності на світових ринках, впровадження елементів економіки інновацій.

Ефективне вирішення вказаних питань можливе лише за наявності необхідних інфраструктурних складових, а саме: відповідних державних інституцій, адекватної законодавчої бази, розвинених управлінсько-адміністративних структур, кадрового забезпечення.

Однією з таких складових є система захисту прав інтелектуальної власності (надалі ІВ). У загальному сенсі система ІВ забезпечує права людини на результат інтелектуальної, творчої діяльності [1, с. 62]. У вузькому тлумаченні система захисту прав ІВ, серед інших своїх завдань, надає винахіднику, конструктору, науковцю певні гарантії впровадження результатів творчої, інтелектуальної діяльності у життя з урахуванням інтересів власника інноваційної ідеї. Система ІВ є необхідним елементом процесів впровадження інновації, є складовою системи комерціалізації винаходів, наріжним каменем функціонування економіки інновацій.

Розвинена система захисту прав ІВ є запорукою ефективного трансферу технології у контексті модернізації економіки України – трансформація економіки нашої держави у інноваційному напрямку задекларована як стратегічне завдання на період до 2020 року [2, с. 59; 3].

Таким чином, формування у майбутніх фахівців компетентностей, що відповідають за роботу з об'єктами ІВ, є актуальним завданням системи освіти у контексті стратегічного розвитку держави і орієнтації на інноваційний шлях розвитку. Знання про технології, форми, правила і норми роботи з об'єктами ІВ, чітке і адекватне уявлення про значення і функціонування системи ІВ повинні бути у майбутнього фахівця незалежно від його фахового профілю. Високий рівень компетентностей у сфері ІВ у викладачів та наукових співробітників є запорукою реалізації тих можливостей з інноваційної діяльності, які надає сучасна редакція закону «Про вищу освіту» навчальним закладам України [4].

Незважаючи на низку недоліків, зокрема відсутність чітких механізмів трансферу результатів творчої діяльності у комерційний сектор, сучасне законодавство дозволяє інтегрувати ВНЗ

у діючу інфраструктуру інноваційної економіки, фактично трансформувати навчальні заклади у потужні джерела інноваційних ідей і рушійну силу інноваційних процесів в країні.

Інноваційна діяльність у сфері інформаційних технологій і інжинірингу гармонійно та природно поєднується з потужним інтелектуальним потенціалом і матеріально-технічним забезпеченням сучасних ВНЗ технологічного напрямку. Питання інтеграції ВНЗ у високотехнологічні інноваційні ланцюги (спрощена схема інноваційного ланцюга: інноваційна ідея-відкриття, реєстрація права інтелектуальної власності на винахід, науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи, експериментальний зразок, маркетингові дослідження, промислове виробництво) активно обговорюються серед українських науковців [5, с. 14].

Інтеграція ВНЗ у інноваційні процеси дозволить сформувати потужну базу підготовки практикуючих фахівців, вдосконалити діючі технології підготовки, модернізувати матеріально-технічне забезпечення навчального закладу, задіяти потужний інтелектуальний потенціал у процесах модернізації і оновлення країни, наблизити процеси підготовки фахівців до реальних потреб сучасного виробництва, надати додаткові потужні засоби фінансування закладам освіти.

Але це можливо лише за умови дієвої і ефективної системи підготовки фахівців з ІВ і наявності певного рівня сформованості компетентностей з ІВ у майбутніх фахівців з економіки, фінансів, ІТ, інженерії, адміністрування і управління.

Цілі, завдання, відповідне інформаційне наповнення, технологічно-методологічна база підготовки фахівців з ІВ продиктовані, перш за все, специфікою виконуваних системою ІВ завдань, актуальними виробничими компетенціями фахівця з ІВ. Обмеження переліку завдань призводить до наявності суттєвих недоліків у системі підготовки фахівців з ІВ.

У профільних навчальних закладах є типовим акцентування уваги на адмініструванні об'єктів авторського і суміжних прав та ігнорування ІВ як необхідної і невід'ємної складової інноваційних процесів, що призводить до штучного обмеження комплексу необхідних до формування компетентностей фахівців з ІВ.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Питанням ролі і місця системи ІВ у сучасному світі, національним особливостям функціонування системи ІВ, професійній діяльності фахівців з

ІВ присвячена значна кількість наукових праць. Особливу увагу заслуговують роботи Бондаренко С.В., Дахно І.І., Цибульова П.М., Жарова В.О., Чеботарьова В.П., Паладія М.В., Зінова В.Г.

Науковці у сучасних дослідженнях наголошують на необхідності модернізації програм підготовки фахівців з ІВ у напрямку підготовки кваліфікованих фахівців з інтелектуальної власності широкого профілю, зорієнтованих на розв'язання питань правової охорони й захисту прав інтелектуальної власності, розбудови системи менеджменту, оцінки і комерціалізації прав інтелектуальної власності, супроводу і забезпечення інноваційних процесів і трансферу технологій [6, с. 25].

**Мета статті.** Розуміючи значення системи ІВ для подальшого розвитку і модернізації економіки України на інноваційних засадах, вважаємо актуальним питання дослідження специфіки діяльності фахівців з ІВ і розробки ефективних технологій підготовки фахівців з ІВ у системі вищої освіти України.

Професійна діяльність фахівця з ІВ має яскраво виражену специфіку. Генезис і сутність об'єктів професійної уваги фахівців з ІВ – об'єктів права інтелектуальної власності, знаходить своє відображення у специфічних рисах, притаманних цьому виду професійної діяльності.

Ця специфіка, на нашу думку, повинна бути чітко визначена і врахована у технологіях підготовки фахівців з ІВ до професійної діяльності.

**Зміст статті.** Враховуючи національну специфіку організації і функціонування системи ІВ, соціально-економічний контекст реалізації професійних компетенцій фахівців з ІВ, наведемо специфічні риси і особливості професійної діяльності фахівців у галузі ІВ [7, с. 58]:

- відсутність або суттєва обмеженість необхідного інформаційного забезпечення у прийнятті професійних рішень,
- фрагментарність та суперечливість законодавчого поля, що регулює професійну діяльність фахівця з ІВ, відсутність формальних норм і правил професійної діяльності стосовно якісно нових об'єктів прав ІВ.
- необхідність самостійного конструювання технологій реалізації професійних завдань стосовно нових за суттю об'єктів ІВ і перманентної адаптації існуючих алгоритмів професійних дій до змінюваних обставин і об'єктного наповнення поля професійної діяльності,
- необхідність вдосконалення і модифікування технологічного інструментарію вирішення професійних завдань, засвоєння нових засобів реалізації професійних дій.

Більшість вказаних рис є похідною специфічної сутності об'єктів ІВ. Наявна специфіка не залежить від ефективності адміністрування у галузі, досконалості організаційно-управлінського або законотворчого апарату. Певний хаос і значний рівень ступеню свободи є ознакою активно прогресуючої відкритої системи, що складається з багатьох взаємодіючих елементів і знаходиться у процесі самоорганізації та активного розвитку.

Наведемо деякі другорядні фактори, які необхідно врахувати у процесі конструювання і реалізації технологій підготовки фахівців з ІВ:

- нерозуміння місця ІВ у сучасному інформаційному суспільстві. Навіть студенти профільних

спеціальностей не уявляють повної картини застосування прав ІВ. Як правило, уявлення обмежуються авторським правом на твори мистецтва, літератури, комп'ютерні програми. І практично відсутні знання стосовно ролі ІВ у інноваціях, науково-технічному прогресі, трансфері технологій. Відсутні уявлення про провідну роль ІВ у сучасному інформаційному середовищі, економіці знань;

- практична відсутність в Україні повних діючих інноваційних ланцюгів, за допомогою яких результат наукового дослідження проходить повний цикл від закріплення прав ІВ на інноваційну ідею до готового продукту-технології [8, с. 133]. Результати наукового дослідження передаються для наступної комерціалізації закордонним компаніям, в Україну ввозиться готовий продукт або технологія, права на які належать нерезидентам. Тобто відсутня база практичної апробації значної частини набутих знань і навичок. Фахівець з ІВ не має можливості реалізувати весь комплекс сформованих компетентностей на практиці. У значній мірі обмежується інструментарій навчального процесу – відсутня база виробничої практики;

- відставання України від розвинених держав у галузі застосування наукомістких засобів і технологій роботи фахівця з ІВ. Володіння сучасними методами і технологіями обробки, розповсюдження, зберігання інформації є важливим фактором організації професійної діяльності фахівця з ІВ. Відставання у високотехнологічних галузях призводить до неефективної реалізації професійних можливостей фахівця і суттєво стримує можливість налагодження міжнародного інформаційного обміну у галузі ІВ, міждержавних професійних зв'язків, наявність яких є необхідною передумовою глобалізації ринків ІВ і трансферу технологій. Організація навчального процесу також не відповідає сучасним умовам діяльності фахівця з ІВ. Високотехнологічні, інноваційні методи і технології роботи фахівця вивчаються за допомогою традиційних технологій навчання в умовах використання застарілого обладнання і з обмеженням доступу до міжнародних професійних баз даних;

- спостерігається дефіцит діючих фахівців з ІВ, що володіють повним спектром актуальних професійних компетенцій. Більшість фахівців, що працюють у сфері ІВ, у кращому випадку мають юридичну освіту і їх професійні знання обмежуються питаннями авторського права. Система ІВ як складова частина інноваційної економіки залишається поза межами уваги. Тобто нагальною є проблема кваліфікованого викладання профільних напрямків у ВНЗ;

- недосконалість національного законодавства України, у першу чергу суперечливість положень спеціальних законів про інтелектуальну власність і норм Цивільного кодексу України [9, с. 16].

Перераховані фактори суттєво впливають на реалізацію професійних цілей та завдань фахівця з ІВ, являються безпосереднім джерелом специфічних для підготовки професіоналів з ІВ проблем, окреслюють актуальні і особливі для галузі завдання підготовки фахівців з ІВ у вищій школі. Вищенаведені фактори повинні у повному обсязі враховуватись у проектуванні технологій підготовки фахівців з ІВ.

За результатами нашого дослідження ми сформуваємо перелік завдань та цілей, які є особливо актуальними у підготовці фахівців з інтелектуальної власності в ВНЗ України (перелік сформульовано у парадигмі компетентнісного підходу, наведено не повний перелік завдань та цілей підготовки, а лише ті, на які ми вважаємо за доцільне звернути особливу увагу).

- сформувати компетентності, які відповідають за ефективність дії в умовах неоднозначного та фрагментарного правового поля, в умовах відсутності регулюючих норм і правил відносно нових об'єктів права ІВ;

- сформувати готовність до професійної діяльності в умовах перманентного розширення переліку професійних компетенцій, в умовах появи якісно нових об'єктів права ІВ, що не підпадають під існуючі формалізовані алгоритми реалізації професійних завдань;

- сформувати компетентності, які дають можливість самостійно конструювати алгоритми та технології вирішення професійних завдань та ефективно діяти в умовах відсутності прецедентів;

- сформувати компетентності, які дозволяють продуктивно знаходити, аналізувати, обробляти

необхідну інформацію загального та вузькоспеціального характеру, що забезпечує ефективне вирішення професійного завдання. Сформувати здатність до прийняття рішень в умовах обмеженого інформаційного забезпечення;

- сформувати компетентності, які відповідають за ефективне використання високотехнологічних засобів вирішення професійних завдань, використання сучасних систем передачі і зберігання інформації, міжособистісної комунікації. Сформувати здатність до самостійного набуття навичок використання високотехнологічних засобів вирішення професійних завдань;

**Висновки.** Таким чином врахування специфіки професійної діяльності і контексту реалізації професійних дій фахівців з ІВ є необхідною умовою конструювання ефективної технології підготовки фахівців з ІВ. Розробка технології підготовки фахівців з ІВ відповідно сформульованих вище завдань, підбір та інтеграція у єдину гармонійну педагогічну систему інноваційні форм, методів та засобів навчання є нетривіальною задачею окремого дослідження. Але сформульований перелік педагогічних завдань надає чіткі орієнтири для подальшого дослідження.

## Список літератури:

1. Орлюк О. П., Андрощук Г. О., Бутнік-Сіверський О. Б. Право інтелектуальної власності // Акад. курс: Підруч. для студ. вищих навч. закладів / За ред. О. П. Орлюк, О. Д. Святоцького. – К.: Видавничий Дім «Ін Юре». – 2007. – 696 с.
2. Ревуцький С. Інтеграційні процеси в науково-технічній сфері з позиції економічної глобалізації // Теорія і практика інтелектуальної власності. – 2014. – № 1. – С. 57-62.
3. Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020» [Електронний ресурс]: Указ Президента України № 5/2015 від 12.01.2015 р. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/5/2015>
4. Закон України «Про вищу освіту» № 1556-VII [Електронний ресурс]: – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/155618/print1391950419561429>
5. Коваль І. Проблеми комерціалізації вищими навчальними закладами прав на об'єкти інтелектуальної власності // Теорія і практика інтелектуальної власності. – № 4. – 2014. – С. 11-18.
6. Орлюк О. П. До питання щодо підготовки фахівців з інтелектуальної власності Інтелектуальна власність: погляд з ХХІ століття // Збірник наукових праць за матеріалами ІІІ Всеукраїнської науково-практичної конференції м. Черкаси (26-27 вересня 2013 р.). – С. 21-26.
7. Демешко И. Требования к профессиональной подготовке специалистов в области интеллектуальной собственности в контексте специфики их деятельности // Сборник научных работ по материалам международной научно-практической конференции «Научные перспективы XXI века», г. Новосибирск (13-14 ноября 2015 г.). – С. 57-60.
8. Борзенко В., Мірошніченко О. Проблеми комерціалізації інтелектуальної власності в Україні // Вісник НТУ «ХП». – 2014. – № 32 (1075). – С. 130-135.
9. Коваленко А. Колізії законодавчого регулювання відносин у сфері інтелектуальної власності // Теорія і практика інтелектуальної власності. – № 1 (81) – 2015. – С. 11-18.

**Демешко И.А.**

Национальная академия

Государственной пограничной службы Украины

## АКТУАЛЬНЫЕ КОМПЕТЕНТНОСТИ СПЕЦИАЛИСТА В ОБЛАСТИ ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНОЙ СОБСТВЕННОСТИ

### Аннотация

Исследованы суть и место системы защиты прав интеллектуальной собственности в современном высокотехнологичном мире, рассмотрена ведущая роль системы ИС в информационном сообществе и экономике знаний. Определены особенности и специфические черты профессиональной деятельности специалистов в области ИС. Сделан вывод об актуальных компетентностях специалиста ИС и первоочередных целях и задачах подготовки специалистов ИС в высших учебных заведениях.

**Ключевые слова:** интеллектуальная собственность, подготовка специалистов, инновационная экономика, экономика знаний, профессиональная деятельность, компетентность, технологии подготовки.

**Demeshko I.A.**

National Academy of State Border Service of Ukraine

## **ACTUAL COMPETENCES OF AN INTELLECTUAL PROPERTY SPECIALIST**

### **Summary**

The place and role of the protection system of intellectual property rights in the modern world were investigated in the article. The leading role of the IP system in the knowledge economy and the information society is proved. Special characteristics of professional activity of intellectual property specialists are defined. The conclusion about the professional skills of IP business and the priority goals and objectives of IP professionals training at higher schools are made.

**Keywords:** intellectual property, training, innovative economy, knowledge economy, professional activity, competence, educational technology.